

Часлав ЂОРЂЕВИЋ

ПРОБЛЕМ СРЦА И УМА КАО ОСНОВА РОМАНЕСКНОГ

Ратко Драгићевић: *Амбис*, Научна књига, Београд, 1994

Проза *Амбис* Ратка Драгићевића (1950) није роман збивања и фабулативних токова, није ни роман панорамског одсликавања историјског тренутка и друштвених датости у њему, а нити је текстура постмодернистичке провенијенције. Дело *Амбис* је роман ликова и кумулативних стања у њима. Сходно унутрашњим интензитетима и видно појачаној интонацији која је у функцији тих интензитета, у одсликавању хипертрофних емотивних и контемплативних садржаја, може се и говорити више о романескности певања неголи романескном приповедању, тој прворазредној смислености сваког романа као инцидентног простора обележног мањим или већим дешавањима, односно померањима напред-назад, било да су она иманентне природе или пореклом из спољњег света, или пак укрштај и једних и других.

Ово дело Ратка Драгићевића је замишљено и развијано као квартетна конструкција додиривања и преплитања људских судбина: Владимира Вања Белопавлић, подофицир, Ана-Марија, медицинска сестра из Вараждина и прва Вањина љубав, Магда, студенткиња, друга Вањина љубав и девојка Анђа, Вањин једини искрени пријатељ. Када је реч о овој квартетној романескној конструкцији на антрополошком плану, треба истаћи да је она доста невешто и неприродно, односно књишки постављена да би била довољно убедљива за потенцијалног рецепијента. Начин на који је изведена нарушава, дакле, представу о објективном и могућем, без којег нема проседа (реалистичког) за који се аутор опредељује од самог почетка.

Роман *Амбис* Ратка Драгићевића има једанаест поглавља и у свима њима фокусна тачка је судбина Владимира Вање Белопавлића, родом из Косовине. Вања је подофицир, али – за разлику од других војника – хиперсензибилна особа, са хипертрофним унутрашњим животом, и што је нетипично за тај степен образованости и животне опредељености – врло учен (уме да филозофира, заљубљен је у поезију и ствара је), и сваки предмет који перципира уме да интелектуализује и у њему пронађе

запретане смислове. Он, као војник, требало би да иде за рационом, да је заговорник активизма, међутим, он је интроверт, биће које тресе грозница љубави и носи сентиментализам вертеровског типа. Добивши прекомадну из Вараждина, оставља Ана-Марију, са уверењем да га се она одриче и да њена љубав и није била права љубав кад није пошла са њим у Србију, у његово Краљево.

Живећи емотивно, са свим својим ирационалностима, без правог ослоњаца у себи и другима око себе (они као и да не постоје), Вања тоне у самоћу али и у страх од самоће. Једина особа којој се исповеда и своју компресију исказује је пријатељ Анђа, предодређена да буде његов саветник и једини коректив. Захваљујући њој, спонтано, он ће упознати Магду, изазовну, неспутану, пркосну и путену. Иако без љубави према њему, она га призива. Његовој духовној и интелектуалној доминацији она жели да супростави своју заводљивост, свој ерос да би га поразила и тиме се осветила за губитак своје моралне чистоте, за своју промашеност (несрећно детињство, љубавна веза са старелим аморалним политичарем Радославом и простигуисање са људима из високих кругова). Вањина веза са Магдом из Београда је врло кратка, али довољна да га баца у још једну заљубљеност, у још један понор страсти стендаловског интензитета (он је по страствености сличан Жилијен Сорелу). У Магди је – не слутећи ко је она и чиме се бави – потражио и нашао компензацију за губитак Ана-Марије, лек за опекотине на души, заборав за своју рањеност, еликсир за своју клонулост. Болесно сензибилан, он се – у свим својим наступима – показује као пасивно биће; он није делатник јер није човек од акције, него онај који снатри, контемплативац непродуктивних својстава јер ништа не може да разреши и да нешто изнова започне, јер се не отвара према свету него затвара у самоћу и ћутање. Оптерећен грубошћу и голотињом (духовном голотињом) света, он скривиште налази у сновном, непрекидно лamentsирајући над изгубљеном завичајношћу и одбеглим детињством. То је у ствари тужалка срца за првобитним рајем и пропуштеним усрећењем у њему.

Уверен да је остављен од Ана-Марије а одбачен без правог разлога од Магде, истински понесен судбином њеног оца Николе, коју је спознао из Анђине приче и дневника што га оставља иза себе, и дубоко поистовeћен са том судбином, суочен са перфидношћу и безобзирношћу својих старешина, два »диносауруса«, пуковника Појата и потпуковника Прстића, несхваћен и болестан насмрт од превелике сензитивности, уз сву патетику ума која прати ту душевну мекоту, он, дефинитивно, губи везу са животом и – немоћан да је изнова успостави – одлази према урвинама, да у амбису нађе излаз за свој безизлаз и да се, коначно, ослободи већ створеног амбиса у себи. Ето то је груба скица за портрет овога јунака и сижејна оса на коју се надовезују остала оскудна и неубелљиво исконструисана дешавања.

Лик јунака Вање Белопавлића рађен је – има се утисак – са пренаглашеним ентузијазмом аутора: много је емотивног и духовног што му је приписано и дописано, тако да све оно што он осећа и исказује може да успостави само мирноћа и одмереност у сликању. А *шачносћ* није ништа друго до успела усаглашеност друштвеног, емотивног, метафизичког и језичког изрицања у пројектовању лика.

Основа на којој се успоставља онтологија лика јесте проблем срца и духа. На многим местима у роману она (мисли се на ту онтологију у њену уметничку презентацију) је успела; може се рећи да је мајсторски изведена и да је то емотивно и контемплативно бујање дато на примерен и доста модеран начин, у виду прожимања свесног и подсвесног, сновног и кошмарног. Аутор уме да захвати тај флуид од различитих психодинами-зама и да га ваљано транспонује, као прави мајстор. Али, то је више у пасажима неголи на општем плану романа. А невоља је и у томе што аутор, у свом ангажману, када је у питању овај лик па и остали јунаци, иде само за емоцијом и контемплативним садржајима који га носе, што води у морализаторство и патетику ума, у преминацију лиризма над романескним приповедањем. Са том и таквом пренаглашеношћу ми се, мање или више, сусрећемо и када су у питању други ликови: Анђа, наизглед мирна и у свом наступу убедљива, затим и Ана-Марија прва Вањина љубав, па девојка из воза чији је наступ претенциозан и недовољно мотивисан са аспекта логичности таквога опхођења према непознатом (њено обраћање делује одвећ присно, фамилијарно и душебрижничко). А све то увелико асоцира на прозна творења Лазара Комарчића (*Два аманеша*) и Милутина Ускоковића (*Чедомир Илић*) с почетка овог века, који – тонући у сентиментализам и интелектуалне елаборације – умањују аксиологију својих творевина. Јер, све то, ма колико било заводљиво, ипак се јавља као сметња и умањење прага ишчекиваног. Друго, у развијању умишљеног проседа, Ратко Драгићевић је сувише изоловао ликове и тако рећи поништио атмосферу и контекст који би делотвореније показало сложеност односа међу људима у времену, и учинили да се дође до веће пуноће у самим ликовима. Овако – сваки од наведених ликова остао је једнодимензионалан и слабо мотивисан у постојима, опредељењима и замислима. У томе смислу требало је више радити на обликовању амбијента и карактеролошком бојењу ликова који додирују судбину подофицира Вање или утичу на њу (на пример, његове старешине), а то би била нова и значајнија димензија овога романа. Роман би – увођењем света из политике и војничког живота – постао комплекснији у пројекцији јаве, ове наше. Био би то спектар представа и слика које би уметнички простор учиниле разноврснијим а читаочев доживљај богатијим. То је, на жалост, изостало и добијена је једна осакаћена, у много чему недоречена визија оновременог света и појединца, унезвереног и немоћног за било шта.

Треће, одсуство мотивације, тј. природности и разложности у систему условљавања поступака и акције ликова, јавља се као особит недостатак романа. Затим, презентација околности и обиље коинциденција на оси дешавања (доласци, одласци, сусрети, начини на које се долази до одређених информација о ликовима), дакле сама организација и техника фабулирања романа делује просто невероватно, што за последицу има неповерљивост читаоца према испричаном, јер се све доживљава као невеста и књишка реализација, као остварење са много превида.

Општи закључак је да је роман *Амбис* Ратка Драгићевића писан са ентузијазмом ствараоца који обликује срцем али и умом, занемарујући при том технику компоновања и могућности друкчијих уобличавања. Тачност и мера су зостављени, па је и учинак сразмеран томе.